

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Георги Жечев, катедра „Романистика“, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“

за гл.ас. д-р Недда Бояджиева, кандидат в конкурса за заемане на академична длъжност
„доцент“ по направление 2.1. Филология (Езикознание – италиански език),

обявен в ДВ бр. 24 от 16.03.2018 г.

Д-р Неда Бояджиева е преподавател и изследовател с дългогодишен опит в областта на италианското езикознание и преподаването на италианския език като чужд. Започва през 1983 г. като хоноруван преподавател по италиански език към катедра „Романска филология“ (сегашната катедра „Романистика“) в СУ „Св. Климент Охридски“, където през 1986 г. е назначена за редовен асистент. Осъществява дългосрочни и краткосрочни специализации в Университета на Рим „Ла Сапиенца“ и в Университета за чуждестранни студенти в град Перуджа. През 2004-2006 г. е участник в курсовете за усъвършенстване на преподаватели от училищата с преподаване на италиански език, организирани в Бургас, Варна и София. От 2008 г. до 2017 г. участва редовно в курсовете за повишаване на квалификацията на преподавателите, организирани от Италианския културен институт в София. Сред проектите, в които е участвала, прави впечатление европейският проект по програма „Леонардо“ на тема „Европейски езиков портфейл: насърчаване на професионално ориентираното изучаване на чужди езици през целия живот“ (2000-2003 г.). В рамките на този проект тя изнася доклади на научни форуми в Страсбург (2001 г.) и Сереньо (2002 г.). От 2012 г. е редовен участник в международните конференции на италианистите, организирани от Университета в Крайова (Румъния). Член е на Научния съвет на конференцията през 2013 г. (на тема „Дискурс и култура в италианския език и литература“) и председател на секционни заседания в рамките на международните конференции в Крайова през 2013 г. и 2014 г.

На 27 октомври 2015 г. ѝ е присъдена от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ образователната и научна степен „доктор“ по направление 2.1. Филология (италианско езикознание) след защита на дисертационен труд на тема „Съвременна италианска политическа лексика“.

През 2013 г. става член на Асоциацията за история на италианския език (ASLI) към престижната Академия дела Круска със седалище във Флоренция. През 2014 г. участва с доклад в конференцията на ASLI в Неапол.

Д-р Н. Бояджиева е преподавала през годините и продължава да преподава редица практически и теоретични езиковедски дисциплини в специалност „Италианска филология“: практическа граматика и практически синтаксис, лексика и превод от и на италиански език. Титуляр е на теоретичните курсове по Фонетика и фонология, Стилистика на италианския език и Морфосинтаксис на италианския език – номинална част.

Монографията „Устойчиви сравнения в италианския език, характеризиращи човека“, публикувана от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, която д-р Неда Бояджиева представя за конкурса за заемане на академична длъжност „доцент“, е в обем 223 стр., от които с. 195-223 са посветени на цялостно представяне на корпуса на изследването. Неоспорим е приносът на предложената монография за италианското езикознание, но също така, по мое мнение, и за съпоставителните италиано-български изследвания в областта на лексикологията и лингвокултурологията. Принос са умело подбраните български еквиваленти на фразеологизмите от богатия италиански инвентар, които представляват ценен двуезичен лексикографски продукт.

В италианската езиковедска литература липсва описание на устойчивите сравнения, разглеждани от лингвокултурологична гледна точка. Липсват и разработки, посветени на структурата на устойчивите сравнения. В този смисъл изследването на д-р Бояджиева е първо по рода си.

Библиографията се състои от 118 заглавия, към които трябва да прибавим и сайтографията – 12 сайта (с.193-194). Много от тези сайтове съдържат пълни издания на речници и енциклопедии.

Използват се най-новите издания на италианските речници (напр. материалът от Речника на Дзингарели е според изданието от 2014 г.). Консултирана е една от най-новите граматики, публикувани в Италия – тази на Luca Serianni от 2010 г. (издателство Garzanti, поредицата Le Garzantine). Използван е също така и честотният речник към лексикалния корпус от писмен италиански език, разработен от екипа на Скуола Нормале Супериоре – Пиза – CoLFIS. Интерфейсът за консултиране на този корпус (EsploraCoLFIS) е цитиран в сайтографията.

Много добро впечатление прави използването на онлайн версията на тълковния речник на Де Мауро и на речника от сайта на ежедневника „Република“ (Grande Dizionario Hoepli Italiano di Aldo Gabrielli, 2011 г.), които дават възможност за цитиране на конкретните речникови единици чрез линк – нова техническа възможност за научни публикации, с която Бояджиева умело си служи.

Обектът на изследването е определен ясно на с. 19 : „особеностите на италианското възприятие на външността, поведението и вътрешния мир на човека“. Задачата на авторката е, както тя сама уточнява, „предпазливо“, тоест с необходимите уговорки, да се направят „изводи за някои черти от менталитета на народа-носител“ на италианския език.

Корпусът е съставен от 1150 компаративни структури, подредени по азбучен ред, с техните еквиваленти в българския език. Може да бъде консултиран в пълния си обем на с. 195-223.

Бояджиева смело се насочва към спорните въпроси по темата и взема отношение по всеки от тях. Така например, не се съгласява с тезата на Ничева 1983, че принадлежността на *tertium comparationis* трябва да се класифицира въз основа на конкретността/абстрактността му. Решава, че ще възприеме широкото схващане за фразеологията и ще разглежда устойчивите сравнения като особени езикови словосъчетания с различна степен на фразеологизация. Затова предлага класификация на сравненията по два признака:

- лексико-семантичната категория на *tertium comparationis*
- броя на компонентите в дясната част на сравнението

Подобен анализ дава възможност да се правят изводи и относно степента на устойчивост на сравнителното словосъчетание.

Друг пример за ясно направен методологичен избор: въпросът дали прилагателните устойчиви сравнения, при които е естествено да се подразбира присъствието на глагола-копула *essere* „не са разновидност на глаголните“. Д-р Бояджиева ги разглежда като отделна група, където прилагателното име изразява притежание на качество в определена степен и е задължителна част, чрез която фразеологичната единица осъществява семантиката си (с. 47).

Глава 1 („Устойчивите сравнения като обект на лингвистично изследване“) очертава научната област на изследването (лингвокултурология или „език и култура“), неговите граници спрямо близки области като етнолингвистиката и културната антропология; терминологичния апарат (национален характер, манталитет, стереотипи, езикова картина на света и др.). Подходът се доближава до този, възприет от Кристиан Пюрен в неговата „дидактика на езика-култура“ (*didactique des langues-cultures*).

При прегледа на различните постановки за метода на лингвокултурологията д-р Бояджиева избира тези на Зиновиева и Юрков (с. 16). Нейният подход тръгва от анализа на езиковите единици (в конкретния случай, на определен тип фразеологизми – устойчивите сравнения), за да достигне до експлициране на елементи от националното съзнание, които те разкриват.

В културологичния анализ на устойчивите сравнения в италианския език д-р Бояджиева възприема дефиницията на Маслова за символите като фрагменти от картината на света и като стереотипно явление на културата (с. 26).

Устойчивите сравнения са обект на изследване в монографията, защото те разкриват национални и универсални специфики. Стремещът на д-р Бояджиева е да покаже културните конотации и символи, скрити в образа на сравнението.

Глава 2 се концентрира върху устойчивите сравнения в италианския език и върху тази част от тях, които могат да бъдат определени като „сравнения, характеризиращи човека“.

Специфика на сравненията, характеризиращи човека, е тенденцията към имплицитност, изразяваща се в неназоваване на субекта – човека, който се подразбира.

Д-р Бояджиева подчертава значението на признака на сравнението и това се вписва в нейното „широко“ разбиране на границите на фразеологичните единици. Той може да принадлежи към различна морфологична категория (лексикално-семантична група): глагол, прилагателно, съществително; може да остане и непосочен.

Разгледани са гравивните елементи на образа на сравнението: при признак на сравнението „глагол“ (5.1) и „прилагателно“ (5.2).

При глагола се обръща специално внимание и на допълнителната квалификация, която *tertium comparationis* придобива чрез наречието или адвербиалния израз и която представлява съпътстваща характеристика на компаратума.

На с. 182 при джендър маркираните устойчиви сравнения е предложено обяснение за произхода на сравнението *più come un giglio*. Тук е обяснено, че цветето *giglio* (бот. крем, ирис) е символ на град Флоренция и че легендата го свързва с настъпването на пролетта и с богинята Флора.

Интересни са конструкциите с непосочен признак на сравнението. Д-р Бояджиева установява, че този тип устойчиви сравнения не показва по-различни характеристики от останалите. Обяснението е, че лявата и дясната им част са така здраво споени, че липсата на лявата част не възпрепятства разбирането им. Това имплицитно присъствие на лявата част на сравнението наподобява елиптична конструкция.

Образът на сравнението с признак на сравнението, принадлежащ към лексико-семантичната група глагол, може да бъде едно-, дву- или три- елементен, докато при прилагателното име се среща само едно- или дву- елементен образ на сравнението (с. 51).

Изследването на корпусния материал показва, че най-многобройни са устойчивите сравнения с *tertium comparationis* глагол (копула или пълнозначен глагол), с възможност той да бъде имплицитен. Структурните конфигурации при тези сравнения са едно-, дву- и триелементни. При устойчивите сравнения с образ прилагателно име най-често употребявано е качествено прилагателно (обобщение на авторката на с. 51-53).

При компаративните конструкции от типа „*avere* + част от човешкото тяло“ в компаратива се среща съществително, придружено от допълнителна характеристика, изразена посредством прилагателно име-определение или чрез предложно допълнение. Много от устойчивите сравнения се нуждаят от такива съпътстващи елементи, които внасят и елемент на експресивност.

Глава 3 е най-обемиста (109 страници) и това е обяснимо, защото в нея се подлага на системен анализ целият събран корпус (с. 77-253).

Става въпрос за систематизиране на устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека, от тематична гледна точка:

Обособени са 12 основни тематични категории: 1 Външен вид; 2 Физически качества и отличителни белези; 3 Физиологично състояние; 4 Физически действия; 5 Черти от характера (Морални и делови качества); 6 Умения и способности; 7 Поведение в обществото и междуличностни отношения; 8 Умствени способности и интелектуална дейност; 9 Речева дейност и общуване; 10 Емоционално състояние и настроение; 11 Материално състояние: богатство, бедност; 12 Житейски ситуации, възприемане на живота.

При всяка категория са обособени и подкатегории, като броят на подкатегиите варира. При Категория „1. Външен вид“ са разграничени 8 подкатегории: А. Коса ; Б. Кожа ; В. Лице (Уста, Нос, Зъби) ; Г. Тяло и части на тялото (Ръце, Крака) ; Д. Общо впечатление за външността ; Е. Облекло ; Ж. Възраст ; З. Външна прилика

При Категория „7. Поведение в обществото и междуличностни отношения“ обособените подкатегории са 17: А) Присъствие в обществото (17); Б) Приятелство, разбирателство, съучастничество (15); В) Преданост (7); Г) Гостоприемство (4); Д) Самота (7); Е) Създаване на поколение, многолюдност (6); Ж) Нетърпение, раздразнителност, неприязън, антипатия (22); З) Уверено поведение (1); И) Невъзпитано поведение (18); Й) Агресивно поведение и принуда (9); К) Претенциозност (2); Л) Неискреност, двуличие и лицемерие (17); М) Натрапчиво държание, тормоз (26); Н) Проява на нахалство (3); О) Злоупотреба с алкохол и цигари (10); П) Изпитване на чуждо влияние, оказване на влияние (9); Р) Имам лоша слава (4);

Д-р Бояджиева е обосновала своя избор на категории и подкатегории с „възприетото в юзуса описание на човека: на първо място външният облик, след това физическите качества,

следват личностните му качества и способности, определящи поведението му в обществото и отношението му към другите му членове, условията на живот, начина, по който възприема обкръжаващата го действителност и справянето му в различни житейски ситуации.“ (с. 54)

Пътят, който изминаваме при прочита на анализа на устойчивите сравнения в италианския език, е от по-материалното към по-духовното.

Броят сравнения във всяка група и подгрупа също е обективен езиков материал, който е послужил на д-р Бояджиева като основа за някои изводи от лингвокултурологичен характер. Той е посочен от авторката (цифра в скоби) в началото на всяко изреждане на фразеологизми.

Авторката умело разкрива разнообразието на образите на сравненията в италианския език. Те могат да бъдат свързани с предмети от бита, с растителния и животинския свят, с абстрактни понятия като „глад“ и „смърт“. Класифицирането им е съществен принос на монографията. Не остават извън обхвата на изследването и експресивните аспекти на изразите за сравнение, иронията, която се съдържа в някои от тях.

Д-р Бояджиева констатира, че сравненията с общо семантично значение „мълчание“ са значително по-малко от тези със значение „говорене“. Това ѝ дава основание да заключи, че „човек предпочита за общува с ближния си по всякакви начини, дори крещейки и псувайки, вместо да стои безмълвен“. (С. 142) По този начин тя разкрива характеристика на определени култури – средиземноморските, които могат да бъдат противопоставени на по-северните, германски, скандинавски култури.

Четвъртата глава е посветена на стилистичните и емоционално-оценъчни характеристики на устойчивите сравнения, на експресивните им функции.

Интересна характеристика на устойчивите сравнения в италианския език е тяхната вариантност. Тя е класирана в следните пет групи: А. Лексикално-структурни варианти, дължащи се на модификация на формата на някои от съставните елементи; Б. Замяна на елементи от състава на устойчивото сравнение с лексеми, притежаващи сходен семантичен признак; В. Разширяване на признака на сравнението или на образа на сравнението със съпътстващи елементи; Г. Промяна в словоредата; Д. Стилистични варианти (разговорни, остарели и диалектни).

Факта, че синонимията при устойчивите сравнения е добре застъпена, д-р Бояджиева обяснява с това, че за тях е присъщо образното изразяване на представи, изградени на базата на асоциации. Вместо за абсолютна синонимия тя предпочита да говори за близки значения на устойчивите сравнения (с.169). Привежда примери на силно идиоматизирани сравнения, при които няма нито един съпадащ елемент в иначе синонимни компаративни структури.

В подглава IV.3 авторката излага наблюденията си за различните източници на сравнение, съдържащи се в компаратума на устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека. Източниците могат да бъдат зооними, фитоними, хранителни продукти (хляб *pane*, кашкавал *sacio*, какао *cacao*, зехтин *olio*, мед *miele*; макарони *maccheroni*), предмети от бита, етноними, професии и занаяти, митични и библейски герои, персонажи от литературата и изкуството и др.

В края на главата са разгледани лингвокултурологични стереотипи за мъжа и жената, отразени в определените като „джендър маркирани“ устойчиви сравнения (с.181-182).

Богатият корпус на устойчиви сравнения от италианския език, както и предложените добре подбрани български еквиваленти на италианските фразеологизми, от една страна, подробният и премерен анализ на символиката, която се крие зад голяма част от тях, от друга, показват познаване на италианския език и култура в тънкости и умело боравене с езиковите и лингвокултурологичните категории.

Достоинство на изследването е разграничаването на сравненията, които отразяват човешкото светоусещане въобще и могат да бъдат определени като фразеологични и културологични универсалии, от онези, които са специфични за италианския бит и култура, за националния светоглед на италианците (вж. обобщението от авторката на сравненията от групата „външен вид“, с. 67). Д-р Бояджиева не се поддава на изкушението да търси в целия корпус от събрани италиански фразеологизми единствено етнолингвистични особености.

Богатство на монографията са и разкритите литературни източници на част от сравненията, като авторката специално подчертава ролята на басните като жанр, който е в основата на множество устойчиви сравнения, чрез които се излагат на показ различни човешки черти.

Текстът съдържа множество задълбочени изводи, които откриваме не само в крайното заключение, но и в различни части на изложението, например, в края на глава III : „За да възприеме новото, непознатото, необичайното, човек се обръща към известното, което му дава сигурност и увереност в себе си. Познатото той открива в обкръжаващия го свят – в ежедневието, църковния бит и в религиозните си представи, в религията, в литературните произведения, в разказите на дедите си, в говора на прародителите си“ (с. 160).

Допълнителните публикации дават представа за разностранния принос на д-р Бояджиева в областта на италианското езикознание. Пет от включените в списъка статии са свързани с темата на монографията. Статията „L'aspetto fisico dell'uomo nei paragoni fissi italiani“ от 2017 г. е публикувана в сборника с доклади на международна конференция на италианистите в Крайова, а „Структурни особености на италианските устойчиви сравнения, характеризиращи човека“ – в този от конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти от ФКНФ. „Източници на компаратума в устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека: оценъчни характеристики и емоционални нюанси“ и „Някои черти от характера на човека, обрисувани в устойчивите сравнения в италианския език“ излизат в електронното списание Liternet, съответно в брой № 12 (217) от 2017 г. и брой № 2 (219) от 2018 г. „L'aspetto fisico dell'uomo nei paragoni fissi italiani“ задълбочава някои аспекти на фразеологизмите, като обръща внимание на техните исторически и литературни корени. Статията разкрива и експресивния заряд на устойчивите словосъчетания, свързани с външния вид на човека, както и използването им за изучаване на връзката между език и култура, на италианската езикова картина на света, в лексикографията и теорията на превода.

Свързани с проблематиката на политическия дискурс в Италия са други три от представените статии. Първата от тях „Някои наблюдения върху стилистичната вариативност на съвременната италианска политическа лексика“, е включена в сборник от международна конференция на катедра „Романистика“ от 2013 г. Останалите две („Alcune considerazioni sul campo semantico della politica formato dal contemporaneo lessico politico italiano: una proposta di sistematizzazione dei lessemi politici“ и „I neologismi: una fonte inesauribile di arricchimento della lingua italiana“ са публикувани съответно през 2016 г. и 2015 г. във Флоренция, в сборниците с доклади от международните конгреси на асоциацията ASLI.

Д-р Бояджиева представя и три учебника по практическа граматика и лексика на италианския език (Grammatica italiana. Nozioni di base ed esercizi; Lingua italiana. Corso di testi ed esercizi lessicali; Кратка италианска граматика във фишове), както и двуезичен двупосочен речник (Италианско-български речник, Българско-италиански речник, 2017 г.) Първите два учебника са на италиански език, а третият – на български език. Вторият учебник е писан в съавторство с И. Тонкин, а речникът – в съавторство със С. Славчев. Всички те представляват качествени и полезни дидактически пособия за студенти-филолози и за напреднали в изучаването на италианския език.

Grammatica italiana се състои от 210 стр. Всяка глава е посветена на отделна морфологична единица (част на речта или граматическа категория) и предлага теоретично изложение, придружено от таблици и подходящи упражнения за усвояване на граматическия материал. „Кратка италианска граматика във фишове“ има подобна структура, но материалът е представен с обяснения на български език. Тя е част от поредица кратки граматик на издателство „Полис“. Corso di testi ed esercizi lessicali се състои от 30 учебни единици. Всяка от тях предлага разнообразни лексикални упражнения, които са организирани около един основен и няколко допълнителни текста.

Въз основа на всички изтъкнати приноси и качества на представената монография и допълнителните публикации, както и на дългогодишния ѝ преподавателски опит в специалността „Италианска филология“, препоръчвам на членовете на Научното жури, утвърдено със заповед РД38-276 от 30.04.2018 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“, да предложат на Научния съвет на ФКНФ да гласува гл.ас. д-р Неда Бояджиева за заемане на академичната длъжност „доцент“ по направление 2.1. Филология (Езикознание – италиански език).

София, 30 юли 2018 г.

Подпис:

